

nemačkog naroda organizira nešto nalik na nacionalnu crkvu. Na stvaranju nacionalne crkve u Francuskoj, pod imenom galikanizma, mučili su se u svoje vreme najplemenitiji i najumniji ljudi. Veliki filosof Lajbnic radno je živio na tome. Najznamenitiji prelati francuski, Bosije i Fenelon, trudili su se na tome. Blez Paskal, nesumnjivo najfiniji um, što ga je dao francuski narod, u društvu sa čuvenim Pol Roajalom mučio se na stvaranju galikanske nacionalne crkve. No bezuspešno. Ni Engleska ni Škotska ni Skandinavске zemlje nisu bile pošteđene od krvavih borbi za nacionalne crkve. One su uspele više od drugih ali ne potpuno. Izvojevale su, istina, nazive nacionalnih crkava, ali su time pocepale svoje narode. Engleski narod uspeo je više od ostalog Zapada. Kroz krv i stradanje on je stvorio nacionalnu englesku crkvu, koja je ido ovoga dana državna crkva. Ali ni ta nacionalna i državna crkva u Engleskoj ne obuhvata sve Gngleze. Niko od svih evropskih naroda nije uspeo u potpunosti u tom poslu onako kao što je uspeo Sveti Sava. Pa ni Englezi, ni Skandinavci. Najzad se Evropa umorila od strašnih i stoletnih borbi i napora, fizičkih, moralnih i intelektualnih, i u toj zamorenosti mnogi njeni sinovi digli su ruke sasvim ne samo od crkve nego i od vere hrišćanske. Tada su se intelektualne i političke vođe evropskih naroda rešile na korak očajnika, na ime: na odvajanje nenacionalne crkve od države i na stvaranje nacionalizma bez vere. U žalosnoj zabludi žive oni naši ljudi koji misle, da je odvajanje nacionalizma od vere, i države od crkve, rezultat nekog "progresa". Nikakvog progres, nego očajanja i samo očajanja. Šta su time postigli sinovi Evrope? Odvojili su crkvu od države ali su odvojili i sebe od naroda. I tako vidimo u tim zapadnim državama jednu nepremostivu provalu između inteligencije koja se trudi pošto poto da ne veruje ni u šta i naroda koji hoće pošto poto da održi veru. Ipak se mora odati poštovanje sadašnjem nemačkom Vođi, koji je kao prost zanatlija i čovek iz naroda uvideo, da je nacionalizam bez vere jedna anomalija, jedan hladan i nesiguran mehanizam. I evo u 20. veku on je došao na ideju Svetoga Save, i kao laik poduzeo je u svome narodu onaj najvažniji posao, koji priliči jedino svetitelju, geniju i heroju.

A nama je taj posao svršio Sveti Sava, prvi među svetiteljima, prvi među genijama i prvi među herojima u našoj istoriji. Svršio ga je savršeno, svršio ga je bez borbe i bez krvi, i svršio ga je ne juče ili prekuće nego pre